

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHNING DOLZARB MASALALARI

Qurbonov Navruzбек Ravshan o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

E-mail: qurbonov421@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20772165>

Davlat moliyaviy nazorati davlat budjeti mablag'larining qonuniy, maqsadli va samarali sarflanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim boshqaruv funksiyasidir. O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarish tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, budjet xarajatlari hajmining ortishi va davlat dasturlarining kengayishi moliyaviy nazoratni zamonaviy talablar asosida takomillashtirishni talab etmoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, davlat budjeti xarajatlari 2024-yilda 310,9 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 344,6 trln so'm, 2026-yilda esa 384,9 trln so'm miqdorida rejalashtirilgan. Bu 2026-yilga borib 2024-yilga nisbatan qariyb 23,8 foizlik o'sishni anglatadi. Budjet mablag'lari hajmining oshishi ularning maqsadli sarflanishi, natijadorligi va shaffofligi ustidan nazoratni kuchaytirish zaruratini yanada oshiradi.

O'zbekiston davlat moliyaviy nazorati tizimi bir nechta muhim institutlar faoliyatiga tayanadi. Hisob palatasi tashqi davlat auditi vazifalarini amalga oshiradi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi tizimida davlat moliyaviy nazorati va ichki audit yo'nalishlari rivojlantirilmoqda, vazirlik va idoralarda ichki audit xizmatlari bosqichma-bosqich shakllanmoqda. Bunday ko'p pog'onali tizim nazoratni keng qamrovli amalga oshirish imkonini beradi, biroq nazorat organlari o'rtasida metodologik uyg'unlik va axborot almashinuvini kuchaytirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Xalqaro tadqiqotlarda davlat sektorida audit va moliyaviy nazorat tizimining kuchli bo'lishi davlat moliyasida shaffoflik, hisobdorlik va jamoatchilik ishonchini oshirishi ta'kidlanadi. Kostić va Bošković davlat sektorida moliyaviy hisobdorlikni kuchaytirishda oliy audit institutlari tavsiyalari va nazorat hisobotlari muhim o'rin tutishini ko'rsatgan. Tereshchenko va hammualliflar esa raqamli audit texnologiyalari real vaqt rejimida monitoring, katta ma'lumotlar tahlili va korrupsiyaviy xavflarni erta aniqlash imkonini berishini asoslaydi.

Amaliyotda davlat moliyaviy nazorati ko'pincha aniqlangan kamchiliklarni qayd etish va hujjatlarni tekshirish bilan cheklanib qolishi mumkin. Bunday yondashuv profilaktik ta'sirni yetarli darajada ta'minlamaydi. Shu sababli nazorat jarayonlarini riskka asoslangan rejalashtirish, elektron ma'lumotlarni tahlil qilish, audit tavsiyalari ijrosini doimiy monitoring qilish va nazorat natijalarini boshqaruv qarorlariga bog'lash muhim ahamiyatga ega.

Riskka asoslangan yondashuv nazorat resurslarini eng muhim yo'nalishlarga yo'naltirish imkonini beradi. Bunda budjet mablag'lari hajmi yuqori bo'lgan sohalar, davlat xaridlari, investitsiya loyihalari, avvalgi tekshiruvlarda kamchilik aniqlangan tashkilotlar va ijtimoiy ahamiyatga ega dasturlar ustuvor nazorat obyektlari sifatida tanlanishi lozim. Bunday yondashuv moliyaviy qonunbuzilishlarning oldini olish va nazorat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

1-jadval

Davlat moliyaviy nazorati tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari

Yo'nalish	Amaldagi muammo	Takomillashtirish chorasi	Kutilayotgan natija
Riskka asoslangan nazorat	Nazorat obyektlari ba'zan umumiy tartibda tanlanadi	Xavf indikatorlari asosida rejalashtirishni joriy etish	Muhim xavflar erta aniqlanadi
Raqamli monitoring	Ma'lumotlarni qo'lda tahlil qilish ko'p vaqt oladi	Elektron budjet va xaridlar tizimlari ma'lumotlarini integratsiya qilish	Tezkor va shaffof nazorat kuchayadi
Audit tavsiyalari ijrosi	Tavsiyalar bajarilishi bo'yicha yagona monitoring sust	Mas'ul ijrochilar, muddat va natija indikatorlarini belgilash	Takroriy kamchiliklar kamayadi
Institutsional hamkorlik	Nazorat organlari o'rtasida ma'lumot almashinuvi yetarli emas	Yagona axborot almashinuvi va metodologik muvofiqlikni yaratish	Nazorat natijadorligi oshadi
Kadrlar salohiyati	Raqamli audit va tahlil ko'nikmalari yetarli emas	Auditorlarni xalqaro standartlar va IT bo'yicha muntazam o'qitish	Professional va sifatli audit ta'minlanadi

Manba: davlat moliyasini boshqarish bo'yicha rasmiy strategik hujjatlar, xalqaro audit yondashuvlari va muallif tahlillari asosida tuzilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish faqat tekshiruvlar sonini ko'paytirish bilan emas, balki nazorat jarayonlarini sifat jihatidan yangilash bilan bog'liq. Ayniqsa, raqamli monitoring, risk indikatorlari, tavsiyalar ijrosini kuzatish va nazorat organlari o'rtasida axborot almashinuvini kuchaytirish davlat budjeti mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Davlat moliyaviy nazoratida raqamli texnologiyalardan foydalanish moliyaviy operatsiyalarni real vaqt rejimida kuzatish, noodatiy tranzaksiyalarni aniqlash va nazorat tadbirlarini masofadan turib rejalashtirish imkonini beradi. Bu esa tekshiruvlarning tezkorligi va aniqligini oshiradi, inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytiradi hamda korrupsiyaviy xavflarni oldindan aniqlashga yordam beradi.

Audit tavsiyalari ijrosini ta'minlash ham nazorat tizimining muhim tarkibiy qismidir. Agar nazorat natijasida berilgan tavsiyalar bajarilmasa, aniqlangan kamchiliklar takrorlanishi va moliyaviy intizomga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli har bir tavsiya bo'yicha mas'ul ijrochi, bajarish muddati, kutilayotgan natija va monitoring mexanizmi aniq belgilanishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston davlat moliyaviy nazorati tizimini takomillashtirish uchun nazorat jarayonlarini riskka asoslangan yondashuv asosida tashkil etish, raqamli monitoring imkoniyatlarini kengaytirish, audit tavsiyalari ijrosini kuchaytirish hamda nazorat organlari o'rtasida yagona axborot almashinuvi mexanizmini yaratish zarur. Mazkur chora-

tadbirlar davlat moliyasida shaffoflik, hisobdorlik va moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kelgusida davlat moliyaviy nazorati tizimining samaradorligini oshirish uchun nazorat natijalarini faqat aniqlangan kamchiliklar bilan emas, balki oldi olingan xavflar, tiklangan mablag'lar, bajarilgan audit tavsiyalari va byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligi bilan baholash maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv davlat moliyaviy nazoratini jazolovchi mexanizmdan ko'ra boshqaruvni yaxshilovchi strategik vositaga aylantiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda O'RQ-1011-son Qonuni "2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 25-dekabrda PQ-455-son qarori "O'zbekiston Respublikasining 2025-yil uchun Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari haqida.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8-aprelda 210-son qarori "2025–2030-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida".
4. INTOSAI. GUID 3910: Central Concepts for Performance Auditing. Vienna, 2019.
5. Institute of Internal Auditors. Global Internal Audit Standards. Lake Mary, Florida, 2024.
6. Kostić J., Bošković M. Financial accountability and transparency of public sector institutions in the Republic of Serbia. 2021.
7. Tereshchenko D., Kruhlov V., Bodnar K. Digitalization of public finance auditing as a tool for ensuring accountability in public governance. 2024.
8. Yulifan Y., Chairunisa T. S., Darwin D., Ndraha A. M., Nababan P. E. Analysis of the Effectiveness of Performance Audits in Enhancing Public Sector Accountability. 2025.
9. Msindwana M. C., Ngwakwe C. Internal Audit Effectiveness and Financial Accountability in the Provincial Treasuries of South Africa. 2022.
10. Demina I., Krishtaleva T. Organisation of Internal Controls and Financial Audits in the Public Sector Organisations. 2023.